

ОРИГІНАЛЬНА СТАТТЯ

УДК 615/616 (091/092)

НАУКОВО-МЕДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА СВІТОГЛЯД АКАДЕМІКА В.П. ФІЛАТОВА (ДО 140-Ї РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВЧЕНОГО)

Веденсєв В'ячеслав Дмитрович,
e-mail: slavaved1@gmail.com

Веденсєв В.Д.¹, Веденсєв Д.В.²

¹Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, м. Київ, Україна

²Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ, Україна

Резюме: У статті вперше вводить в науковий обіг агентурно-оперативного стеження радянських органів держбезпеки за видатним вченим-офтальмологом, академіком В.П. Філатовим. У них містяться цінні відомості про організацію та наукову діяльність створеного В.Філатова експериментального інституту офтальмології в Одесі, інтереси до його інноваційних науково-технологічних розробок з боку зарубіжних вчених. Матеріали розробок спецслужби свідчать про високу культуру, релігійність вченого, його патріотизм і самовіддане служіння медичній науці, незважаючи на антикомуністичні переконання і політичні переслідування. У донесеннях оперативних джерел містяться чимало відомості про наукові досягнення вченого, формування його наукової школи, взаємини з владою і ієрархами Православної Церкви, включаючи архієпископа Кримського Луку (Войно-Ясенецького).

Ключові слова: офтальмологія, хірургія, медична наука, політичні репресії

Вступ. Академік Академії медичних наук СРСР (з 1944 р.) та АН Української РСР (1939 р.) Володимир Петрович Філатов (27.10.1875 р. – 30.10.1956 р.) увійшов в історію медицини як визначний офтальмолог, лікар-клініцист, хірург, дослідник-новатор, педагог і засновник солідної науково-офтальмологічної школи, автор понад 460 наукових праць. Народжений у Пензенській губернії Росії (нинішньої Мордовії), він з 1903 р. пов'язав життя та плідну медичну діяльність з Україною, до самої смерті працюючи в Одесі.

Невтомна праця вченого із світовим ім'ям була відзначена званням Героя Соціалістичної Праці (1950 р.), Державною (Сталінською) премією у галузі науки і техніки (1941 р.), низкою орденів, включаючи бойовий орден Вітчизняної війни І ступеня за труди в евакуаційних шпиталях під час протиборства з гітлерівською агресією, великою золотою медаллю імені Мечникова. Він заснував у 1946 р. "Офтальмологический журнал". Обирався депутатом Верховної Ради 4-х скликань (з 1938 р.). Нині ім'я вченого носить Науково-дослідний інститут очних хвороб і тканинної терапії імені академіка В. П. Філатова АМН України, який він створив та беззмінно очолював з 1936 року.

Скарбницю медичної науки поповнили розроблений ним "тканинної терапії", метод пересадки роговиці, при якому пересадочним матеріалом є донорська роговиця. Ним же запроваджено у галузі відновлювальної хірургії метод пересадки шкіри за допомогою "філатовського круглого стебла", методи пересадки роговиці від трупів. В.Філатовим створено вчення про біогенні стимулятори, запропоновані оригінальні методи лікування глаукоми, трахоми, травматизму в офтальмології.

Видатний вчений та лікар, будучи людиною глибоко віруючою, консервативно-традиціоналістські налаштованою в ідейно-духовному відношенні, різко негативно сприйняв насильницький прихід до влади більшовиків, кровопролитну Громадянську війну та іноземну інтервенцію. Він усе життя не приховував своїх релігійних переконань, антикомуністичних поглядів та гостро-критичного ставлення до суспільно-політичних заходів радянської влади, сталінських репресій. Особливо болісно сприймав ганебну політику нищення Православної Церкви, войовничий атеїзм та брутальну руйнацію храмів, утиски свободи слова та наукової творчості.

Згадані обставини, поряд із перманентним інтересом органів держбезпеки до інакомислячих громадян, зрозумілими спрямуваннями профільних зарубіжних установ та іноземних спецслужб до “запозичення” унікальних наукових результатів і лікарських технологій В.Філатова та очолюваного ним Інституту, закономірно призвели до того, що академік від початку 1920-х рр. і до смерті перебував під щільним агентурно-оперативним доглядом органів ОДПУ-НКВД-НКДБ-МДБ-КДБ, арештовувався за сфабрикованою справою “Весна” на початку 1930-х рр.

Відтак, документи цілої низки оперативних розробок та архівно-слідчої справи, “об’єктом” яких був вчений, дозволяють простежити професійну діяльність, світогляд та громадську діяльність В.Філатова практично упродовж усього постреволуційного етапу його біографії. Документи спецслужб (які мали обізнані оперативні джерела всередині очолюваного В.Філатовим науково-медичного закладу) містять і чимало інформації про зміст та результати діяльності “філатовської” спеціалізованої офтальмологічної установи в Одесі, дають характеристику діловим та особистим якостям науковців і практиків. Додаткового науково-пізнавального значення введення подібного емпіричного матеріалу у професійний обіг має за умов, коли в історико-медичних дослідженнях в Україні дедалі більшої популярності набуває жанр “інтелектуальної біографії” та наукова пропосографія.

Крім того, на нашу думку, для професійного виховання й громадянського становлення студентів – майбутніх лікарів, повчальним прикладом й життєвим дороговказом слугують не тільки власне науково-медичні здобутки визначного офтальмолога, але й патріотичне налаштування В. Філатова, його вірність професійному обов’язку, високі моральні стандарти поведінки по відношенню до пацієнтів та колег, людяність, готовність до самопожертви при захисті близьких від незаконних переслідувань. Згадані риси професіоналізму й людської вдачі вченого підтверджують і вивчені нами документальні матеріали радянської контррозвідки.

Стан наукової розробки теми. В цілому наукова біографія, внесок вченого в медичну науку й практику, зовнішня ділова канва життєпису вченого достатньо та усебічно досліджені [див.наприклад: 1-4]. Початок біографічним студіям поклав власне В.П.Філатов, котрий тривалий час працював над виданими за його життя і згодом спогадами й автобіографічними нарисами [5-7]. Їх доповнюють спогади третьої дружини вченого Варвари Скородинської-Філатової та учнів академіка [див.наприклад: 8]. Зрозуміло, що в них апріорі не могли бути відображені особливості стосунків вченого з владою, його переслідування та невимішені міркування стосовно становища науки в ССРСР, питання духовно-етичного порядку, які надзвичайно хвилювали визначного лікаря й займали солідне місце в його свідомості. Достатньо глибоко досліджена науково-медична та медико-новаторська робота вченого-офтальмолога.

Проблема впливу репресивної діяльності на життя та творчість В.Філатова майже не відображена у науковій літературі. Виключенням, зокрема, є багатотомна документально-публіцистична праця В.Смірнова “Реквієм

XX століття”, присвячена незаконним репресіям в Одесі, доля відомих мешканців приморського міста, які зазнали переслідувань за доби сталінського свавілля [9], та документально-художня праця Г.Мокряка “Академік Володимир Петрович Філатов” [10], підготовлені вже після завершення процесу реабілітації безвинно репресованих і відкриття громадскості масиву архівних кримінальних справ.

Таким чином, на фоні значного наукового доробку щодо наукової діяльності та основних віх біографії В.П.Філатова практично не дослідженим є аспект наукового життєпису вченого, пов’язаний із його переслідуваннями за переконання та негласною оперативною розробкою його радянськими спецслужбами. Між тим, наявні у донедавно засекречених архівних документах матеріали слугують продуктивним джерелом до відтворення усебічної наукової біографії академіка Філатова, містять чимало відомостей про професійну діяльність, інтелектуальний та духовний світ визначного вченого.

Матеріали і методи. В основу статті покладено та уперше вводяться до наукового обігу документи справи Управління МДБ УРСР по Одеській області під назвою “Матеріали на Філатова” [11]. Документи, що містяться у справі, переважно охоплюють період 1946–1952 рр. Власне концентрування в одній справі певних оперативних матеріалів на В.Філатова та щодо діяльності інституту офтальмології була викликана діяльністю в УРСР представництва створеної в 1943 р. Адміністрації Об’єднаних Націй з питань допомоги і післявоєнного відновлення (ЮНРРА, 1943–1947 рр.). З позицій ЮНРРА в Україні представники Великобританії і США намагалися вивчати труди В.Філатова та його інституту, отримувати від вченого ще не втілені в практику розробки тощо. Оскільки певні іноземці були віднесені МДБ до “встановлених розвідників”, то контррозвідальні підрозділи посилили увагу та агентурну розробку до наукових контактів Філатова, його оточення та колективу інституту. Пізнавальну цінність справи посилюють відомості про оперативні розробки В.Філатова з середини 1920-х рр., його життєвий шлях, стосунки с колегами. Висвітлюється робота наукового закладу, спікування вченого з Патріархом Олексієм І, архієпископом Лукою (Войно-Ясенецьким), міжнародні контакти академіка тощо.

Використані також службові документи антирелігійного підрозділу (2-го відділу 5-го Управління Міністерства держбезпеки (МДБ) УРСР), зокрема – повідомлення про агентурне стеження за Патріархом Московським і Всея Русі Олексієм І під час його щорічного перебування в літній резиденції в Одесі, де нерідко відбувалися особисті зустрічі та тривалі бесіди владикі Олексія, архієпископа Симферепольського і Кримського Луки (Войно-Ясенецького), інших архієреїв та кліриків РПЦ з академіком Філатовим [12]. Інформація про стосунки В.Філатова та визначного хірурга, вченого, доктора медичних наук, професора, прославленого нині як святого, Луки Кримського міститься у справі оперативної розробки свт. Луки, яку вело Управління МДБ (УМДБ) в Кримській області під назвою “Мракобес” [13; стеження органів НКВС-МДБ за архієпископом Лукою докладніше висвітлено: 14-

16]. До слова, в інституті Філатова працював молодший син свт. Луки – Валентин (1913–1992), доктор медичних наук, професор, відомий паталогоанатом, що заснував там в 1946 р. першу лабораторію патоморфології.

Результати дослідження. Необхідно підкреслити, що “нелояльний” до комуністичної влади вчений потрапив під негласний догляд спецслужби з початку 1920-х рр. Він став об’єктом агентурних розробок Одеського оперативного відділу Державного політичного управління (ДПУ) “Чорний ворон” (з 1924 р.), “Твердолобі” (1927 р.), “Учасник” (1931 р.). В 1926 р. з’явилася і справа-формуляр “Філатов” (тобто розробка на певну персону, в якій акумулювалися агентурні повідомлення та інші матеріали).

У 1931 р. кілька місяців провів під арештом за вигаданим звинуваченням у “приналежності” до “контрреволюційної воєнно-офіцерської організації” та сфабрикованого чекістами “Комітету громадської безпеки” (в рамках загальносоюзної справи “Весна” на дореволюційне офіцерство). І у подальшому Володимир Петрович регулярно надсилав посилки в’язням сумнозвісного Соловецького табору особливого призначення, брав до себе на роботу постраждалих від переслідувань влади колег [11, арк.195-207; 16, с.54-55]. Слідчі матеріали цього часу зберегли свідчення високогуманних прагнень вченого, який разом із своїм другом, архимандритом Геннадієм, бажали відкрити в монастирі клініку з науковим сектором, набрати персонал з монахів та надавати допомогу злидненним та малозабезпеченим городянам.

У 1940–1950-х рр. УМДБ по Одеській обл. вело на В.Філатова справу-формуляр “Старик”, уважно відстежуючи та блокуючи його наукові контакти з зарубіжними вченими, вивчаючи його спілкування з “антирадянські налаштованими” представниками інтелігенції, а також Патріархом Московським і Всея Русі Олексієм I та архієпископом Кримським Лукою. При цьому (що змушені були відзначити чекісти) В.Філатов був справжнім патріотом своєї Вітчизни, адже для нього навіть особисті утиски з боку влади не стали причиною еміграції (яку неодноразово пропонували йому зацікавлені зарубіжні медичні та інші установи). У довідці з “компрометуючими матеріалами на Філатова”, підготовленій 8 жовтня 1947 р. Одеським УМДБ, визнавалося, що у 1919 р., у розпалі Громадянської війни, В.Філатов заявив тим, хто умовляв його евакуюватися за кордон, що революція була суспільно необхідна для повалення царизму, а сам він воліє працювати на Батьківщині на благо народу, і дуже обурений тими представниками інтелігенції, що втікають на чужину [11, арк.35]. Стеження велось не тільки в Одесі. Наприклад, повідомлялося, що під час відвідин Ялти В.Філатов зустрівся з владикою Лукою, мав з ним “приватну, тривалу бесіду”, на богослужінні в Ялтинському соборі причастився у архієрея [13, т.2, арк. 119–120].

Органи держбезпеки відстежували науково-організаційну роботу вченого. Академік Філатов очолював в Одесі заклад, який на початок 1950-х рр. носив назву Українського експериментального науково-дослідного інституту (НДІ) очних хвороб (що вже за життя вченого носив його ім’я). Станом на липень 1950 р. в Інституті працювало до 350 співробітників, включаючи 90 науковців та

лікарів, 70 медичних сестер. Показово, що 32 співробітники перебували на оперативному обліку в Управлінні МДБ: через “підозру у шпигунстві”, особисті зв’язки з закордонними рідними або колегами, а також через працю в різноманітних установах в період румунсько-німецької окупації. На співробітників чекісти завели три групові агентурні розробки та 7 справ-формулярів (агентурна розробка конкретної особи), четверо працівників НДІ стали агентами органів держбезпеки [11, арк.77-78].

З липня 1950 р. МДБ УРСР наказало Одеському УМДБ активізувати розробку вченого та його оточення, заступнику начальника УМДБ доручалося бути особистим куратором цих заходів, а вести агентурну розробку вченого доручили заступнику керівника 5-го відділу (займався, у т.ч., інтелігенції та релігійного середовища). Було затверджено новий план агентурно-оперативних заходів, додатково завербовано 6 нових агентів серед персоналу “філатовського” НДІ. Прискіпливо вивчалися ближчі учні академіка, зокрема – доцент Надія Пучковська (майбутній академік АМН СРСР, Герой Соціалістичної Праці, яка очолювала НДІ імені Філатова у 1956–1985 р. і була похована разом із вчителем). МОЗ УРСР провів масштабну господарську ревізію, яка виявила серйозні порушення та матеріально-фінансові зловживання за спиною директора (колишнього заступника директора М.Катцента взяли в оперативну розробку з перспективою порушення кримінальної справи). Водночас понад 30 співробітників звільнили “як таких, що не викликають політичні довіру”. Агентура МДБ намагалася навіть “втемну” впливати на дружину вченого – Варвару Скородинську.

Заради об’єктивності доцільно зазначити, що поряд із “жандармськими” методами політичного стеження, спецслужби (згідно світовій практиці) здійснювали і необхідний контррозвідальний захист НДІ очних хвороб від несанкціонованих спроб іноземців отримати важливі інноваційні наукові розробки. Серед тих, хто намагався вивчити діяльність інституту, ознайомитися з його доробками, вивідати у спілкуванні з доброзичливим та дещо наївним видатним медиком його актуальні досягнення та винаходи були виявлені кадрові співробітники та інформатори іноземних спецслужб.

Зокрема, 27 серпня 1946 р. НДІ відвідав англійський розвідник Форрест (працював під прикриттям посади в ЮНРРА), який ознайомився зі структурою закладу, йому було показано 20 хворих з пересадженою роговицею, фотоальбоми експериментального матеріалу. Публікація праць вченого адміністрацією ЮНРРА позитивно узгоджувалася з відомством охорони здоров’я у Вашингтоні. Поштовий контроль МДБ перехопив направлені Філатовим за кордон не опубліковані в СРСР рукописи наукових праць та фотоматеріали лікувального процесу, Утім, сам академік стримано оцінював розвиток фундаментальної медичної науки за кордоном: “Займаються дрібницями. Нічого серйозного” [11, арк.2-8, 114].

Сам вчений був надзвичайно обурений позбавленням можливості вільно спілкуватися із закордонними колегами. Новий закон СРСР про державну таємницю, казав він агенту “Усову” 30 липня 1947 р. – це суцільна монополія на друк, обмеження свободи слова [11, арк.25].

Зрозуміло, що для нас найбільший інтерес становлять відомості про науково-медичну діяльність визначного офтальмолога. В.Філатов, зокрема, користувався неабияким авторитетом у Патріарха Московського і Всея Русі Олексія I (Сіманського, який у глибині душі поважав і підтримував людей релігійно-консервативних поглядів, вірних життєвому укладу і духу “дореволюційної старовини”). Предстоятель РПЦ (за яким постійно нищпорило Одеське УМДБ) і академік часто зустрічалися в одеській літній резиденції Патріарха, у вузькому колі обговорюючи сучасні наукові проблеми, богословсько-філософські питання.

У донесенні агента “Петрова” про зустріч Патріарха з В.Філатовим 2 липня 1950 р. містяться свідчення академіка про його наукову діяльність. Зокрема, вчений розповів про поїздку до Москви, великий успіх його лекцій у хірургічному відділенні Академії медичних наук СРСР, увагу уряду СРСР до його розробок та суворі нагінки зі столиці керівництву УРСР за недбале ставлення до роботи “філатовського” інституту. Як наслідок, незабаром в Одесу прибув міністр охорони здоров'я України Медведь, ще кілька членів республіканського керівництва та членів ЦК КП(б)У, було обіцяно поліпшення фінансування НДІ, укладено перелік закупівель устаткування та інших необхідних речей, велося удосконалення кадрового забезпечення. Крім того, у бесідах з архієреями РПЦ В.Філатов висловлював розгорнуті погляди на гігієну лікування, підкреслював лікувальний ефект морських ванн, сонця і масажу [11, арк.115-115 зв.].

Одночасно вчений наполягав на духовних важелях зцілення. Відповідаючи на запитання Патріарха, вчений консолидувався з вченням свт.Луки Кримського про єдність духа, душі і тіла (архієпископ Лука в той час працював над своїм однойменним філософсько-релігійним трактатом, і В.Філатов згадував про це). Він розповів про випадки зцілення від ікони вмч. і целителя Пателеїмона: “Я сам, – підкреслив академік, – колись відчув себе у руках Божих. У мене було велике випробування у житті, на мене чекало велике нещастя. І ось я відчув, що мене як малюка тримає на своїх руках Всемогутнє іство, Бог”. “Наука до душі не дістає, наука за межі фізического світу не виходить. Я дотримуюсь поглядів апостола Павла, який каже говорить: “дух, душа і тіло” [11, арк. 114-115].

Сам вчений неоднаразово дякував священослужителям за духовну опіку, вважаючи свої провідні викриття наслідком їх молитов до Господа. Передовсім, це стосувалося знаменитого одеського пастиря, настоятеля портової Свято-Миколаївської церкви, “старця в міру” Іони Атаманського (1855–1924) – Володимир Петрович вважав, що метод тканевої терапії був ним відкритий “за допомогою молитв отця Іони” [18]. Як доносили агенти ДПУ (січень 1926 р.), професор Філатов не приховував своїх релігійних переконань: “Постраждати за Христа – це благо... Як щирий син Православної Церкви та істинний християнин, я вірю в Бога, а віра в Бога змушує вірити в диво”. У листі до свт.Луки вчений писав: “Наукова творчість у мене залишилася, але хіба це врятує мене, коли я буду засуджений душевно” [19, с.9].

Документи оперативної справи свідчать про багатий духовний і культурний світ вченого-лікаря, здібного ху-

джника. Так, у розмові з агентами-медиками “Усовим” та “Власовим” він висловлювався не тільки з спеціальних питань медицини, але й розмірковував про мистецтво передачі світла і тіні у живописі Рубенса, іонізацію променями академіка Лузіна, новітні богословські публікації в “Журналі Московської Патріархії” і творчість Ісаака Сірина, телепатію і індукцію, просив підібрати йому певні праці батьків Церкви, блаженного Августина. Скаржився, що серед сучасної інтелігенції у нього немає близьких друзів, адже мало людей усебічно розвинутих, освічених, чуйних, що розуміють духовні запити мислячої людини” [11, арк.36-39].

Про духовний стан лікаря зі світовим іменем красномовно свідчать зафіксовані агентом “Мудрою” слова В.Філатова (кінець 1920-х рр.): “Єдине забуття від жажливої дійсності нахожу у молитві. Благаю Всевишнього послати інтелігенції визволення від її нестерпних страждань”, міряв про “істинно християнський соціалізм” [11, арк.39].

Висновки. Архівні матеріали радянських спецслужб свідчать про багатолітнє невинне агентурне стеження за академіком В.П.Філатовим, його професійним та особистим оточенням, що було обумовлено як виразно антикомуністичними й релігійними переконаннями вченого, так і його вагою у науковому й суспільному житті, спрямуваннями іноземних розвідок до науково-технологічних розробок ученого. Згадані документи й протоколи допитів В.Філатова, слугують продуктивним (хоча і упередженим, специфічним) джерелом вивчення його біографії, а також діяльності створеного ним науководослідного центру офтальмології. Попри ідеологічні розбіжності, визначному офтальмологу були створені належні умови та захист від свавілля репресивної системи, з одночасною напівізоляцією від міжнародного наукового співробітництва.

Рецензент: д.мед.н., професор С.Т. Омельчук

Конфлікт інтересів.

Автор заявляє, що не має конфлікту інтересів, який може сприятися таким, що може завдати шкоди неупередженості статті.

Джерела фінансування.

Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Збірник, присвячений 40-літтю науково-педагогічної і лікарської діяльності заслуженого діяча науки В.П. Філатова. – К., 1938. – 124 с.
2. Академік В.П. Філатов. К 80-літтю со дня рождения. 1875–1955. – Одесса. 1955. – 640 с.
3. Матеріали научної конференції, посвященної 90-літтю со дня рождения В.П. Філатова. – К., 1965. – 378 с.
4. Кальфа С.В., Шевалев В.Е. Владимир Петрович Філатов. – Одесса, 1955. – 84 с.
5. Філатов В.П. Мои пути в науке. – Одесса: Облиздат, 1955. – 164 с.
6. Філатов В.П. Воспоминания. – Саранск: Мордовское книжное издательство, 1975. – 79 с.
7. Філатов В.П. Последняя речь. – Донецк: норд-Пресс, 2008. – 455 с.
8. Юшкин Ю.И., Скородинская-Філатова В.В. Академик В.П. Філатов (1875–1956). – Саранск: Мордовское книжное издательство, 1968. – 48 с.

9. Смирнов В.А. Реквием XX столетия. – Одесса: Астропринт, 2003. – Т.2. – 800 с.
 10. Мокряк Г.И. Академик Владимир Петрович Филатов. Художественно-документальный роман. – Одесса: Друк, 2004. – 448 с.
 11. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ). – Фонд 2. – Опис 5. – Справа 14. – Том 3.
 12. ГДА СБУ.–Ф.2. – Оп.20. – Спр.10.
 13. Архів Головного управління Служби безпеки України в АР Крим. – Фонд 1. – Справа 51.
 14. Архиепископ Крымский Лука (Войно-Ясинецкий) под надзором ГПУ-НКВД-МГБ: сборник документов. – Симферополь: ГУ СБУ в АРК, 2010 – 174 с.
 15. Крымская епархия под началом святителя Луки (Войно-Ясенецкого): сборник документов. – Симферополь: Н.Орианда, 2010. – 576 с.
 16. Веденеев Д.В., Веденеев В.Д. Лікар і архіпастр: діяльність святителя Луки Кримського в контексті історії медицини і церковно-державних відносин у СРСР: історико-медичний нарис. – К.: УФК, 2015. – 72 с.
 17. Голубицька А. “Кожен має бачити сонце!” // Отрок. 2015. – №3. – С. 53–57.
 18. Великие русские старцы: Жизнь, чудеса, духовные наставления. М.: Новая книга, 2001. С.770–782.
 19. Бараев Т.М. “Приидите ко мне, все труждающиеся и обремененные” В.Ф.Войно-Ясинецкий (Святитель Лука) и военно-врачебное дело. – Одесса: Фаворит, 2011. – 120 с.

REFERENCES

1. Zbirnik, prisyvachenyi 40-lituyu naukovo-pedagogichnoi i likarskoi diyalnosti zasluženogo diyacha nauki V.P. Filatova. – K., 1938. – 124 s.
 2. Akademik V.P. Filatov. K 80-letiyu so dnya rozhdeniya. 1875–1955. – Odessa. 1955. – 640 s.
 3. Materialy nauchnoy konferentsii, posvyashchennoy 90-letiyu so dnya rozhdeniya V.P. Filatova. – K., 1965. – 378 s.

4. Kalfa S.V., Shevaley V.Ye. Vladimir Petrovich Filatov. – Odessa, 1955. – 84 s.
 5. Filatov V.P. Moi puti v nauke. – Odessa: Oblizdat, 1955. – 164 s.
 6. Filatov V.P. Vospominaniya. – Saransk: Mordovskoe knizhnoe izdatelstvo, 1975. – 79 s.
 7. Filatov V.P. Poslednyaya rech. – Donetsk: nord-Press, 2008. – 455 s.
 8. Yushkin Yu.I., Skorodinskaya-Filatova V.V. Akademik V.P. Filatov (1875–1956). – Saransk: Mordovskoe knizhnoe izdatelstvo, 1968. – 48 s.
 9. Smirnov V.A. Rekvem KhKh stoletiya. – Odessa: Astroprint, 2003. – Т.2. – 800 s.
 10. Mokryak G.I. Akademik Vladimir Petrovich Filatov. Khudozhestvenno-dokumentalnyy roman. – Odessa: Druk, 2004. – 448 s.
 11. Galuzeviy derzhavniy arkhiv Sluzhbi bezpeki Ukraini (GDA SBU). – Fond 2. – Opis 5. – Sправа 14. – Том 3.
 12. GDA SBU.–F.2. – Op.20. – Spr.10.
 13. Arkhiv Golovnoy upravlinnya Sluzhbi bezpeki Ukraini v AR Krim. – Fond 1. – Sправа 51.
 14. Arkhiepiskop Krymskiy Luka (Voino-Yasinetskiy) pod nadzorum GPU-NKVD-MGB: sbornik dokumentov. – Simferopol: GU SBU v ARK, 2010 – 174 s.
 15. Krymskaya eparkhiya pod nachalom svyatitelya Luki (Voino-Yasenetskogo): sbornik dokumentov. – Simferopol: N.Orianda, 2010. – 576 s.
 16. Vedeneev D.V., Vedeneev V. D. Likar i arhipastir: diyalnist svyatitelya Luki Krimskogo v konteksti istorii meditsini i tserkovno-derzhavnikh vidnosin u SRSR: istoriko-medichniy naris. – K.: UFK, 2015. – 72 s.
 17. Golubitska A. “Kozhen mae bachiti sontse!” // Otrok. 2015. – №3. – S. 53–57.
 18. Velikie russkie startsy: Zhitiya, chudesa, dukhovnye nastavleniya. M.: Novaya kniga, 2001. S.770–782.
 19. Baraev T.M. “Priidite ko mne, vse truzhdayushchiesya i obremenennye” V.F.Voino-Yasinetskiy (Svyatitel Luka) i voenno-vrachebnoe delo. – Odessa: Favorit, 2011. – 120 s.

НАУЧНО-МЕДИЦИНСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И МИРОВОЗРЕНИЕ АКАДЕМИКА В.П. ФИЛАТОВА (К 140-Й ГОДОВЩИНЕ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ УЧЕНОГО)

Vedeneev V.D.¹, Vedeneev D.V.²

¹Национальный медицинский университет имени А.А.Богомольца, г. Киев, Украина

²Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств, г. Киев, Украина

Резюме: В статье впервые вводятся в научный оборот агентурно-оперативного слежения советских органов госбезопасности за выдающимся ученым-офтальмологом, академиком В.П. Филатовым. В них содержатся ценные сведения об организации и научной деятельности созданного В.Филатовым экспериментального института офтальмологии в Одессе, интересе к его инновационным научно-технологическими разработкам со стороны зарубежных ученых. Материалы разработок спецслужбы свидетельствуют о высокой культуре, религиозности ученого, его патриотизме и самоотверженном служении медицинской науке, несмотря на антикоммунистические убеждения и политические преследования. В донесениях оперативных источников содержится немало сведения о научных достижениях ученого, формировании его научной школы, взаимоотношениях с властями и иерархами Православной Церкви, включая архиепископа Крымского Луку (Войно-Ясенецкого).

Ключевые слова: офтальмология, хирургия, медицинская наука, политические репрессии.

SCIENTIFIC AND MEDICAL ACTIVITIES AND WORLDVIEW OF ACADEMICIAN'S V.P.FILATOV (DEDICATED TO 140TH ANNIVERSARY OF THE SCIENTIST'S BIRTH)

V.Vedeneev¹, D. Vedeneev²

¹Bogomolets National University, Kyiv, Ukraine

²National Academy of Culture & Art Management Personnel, Kyiv, Ukraine

Abstract: This article first introduces into research soviet state security bodies surveillance materials of outstanding scientist-ophthalmologist, academician V.P. Filatov. They contain valuable information about organization, scientific research and foreign security services interest to innovative scientific and technological developments of Odessa experimental ophthalmological institute (established by V.P. Filatov). Materials give evidence about high culture level, religiousness of scientist, his patriotism and devotion to medicine, despite anti-soviet beliefs and political persecution. Security services reports contain a lot of information about Filatov's scientific achievements, his science school formation, relationship with governments and hierarchs of Orthodox Church including Crimean bishop Luke (Voino-Yasenetsky).

Key words: ophthalmology, surgery, medicine, political repression.